

УДК 351.746.1:343.98:004.912

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.43>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ, ЯКІ АКТУАЛІЗОВАНІ ПРАВОВИМ РЕЖИМОМ ВОЄННОГО СТАНУ

Кіреєва О.С.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальних дисциплін
Національної академії*

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-2598-6545

e-mail: bukola_kireeva@ukr.net

Кіреєва О.С. Деякі питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України, які актуалізовані правовим режимом воєнного стану.

Стаття присвячена комплексному аналізу проблем та перспектив інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України (далі – ІАЗ ОРП ДПСУ) в умовах воєнного стану. У контексті сучасних викликів – повномасштабної агресії РФ, активізації диверсійно-розвідувальних груп, зростання масштабів організованої злочинності, а також незаконного переміщення зброї, наркотичних засобів і мігрантів – підкреслюється об'єктивна необхідність якісного оновлення підходів до організації ІАЗ. У статті розкрито сутність ІАЗ як системи взаємопов'язаних заходів, спрямованих на збір, верифікацію, обробку, аналітичну інтерпретацію та узагальнення даних, що забезпечують прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері протидії злочинності на державному кордоні.

Особливе місце у дослідженні займає кримінальний аналіз, розглянутий як ключовий елемент системи ІАЗ. Обґрунтовується його значення як методологічної основи трансформації даних у стратегічно важливі знання, що дозволяють виявляти приховані закономірності, формувати профілі правопорушників і розробляти випереджувальні заходи. Показано прикладне значення кримінального аналізу у протидії тероризму, нелегальній міграції, контрабанді та іншим загрозам, актуалізованим правовим режимом воєнного стану. Водночас у статті ідентифіковано комплекс проблемних аспектів, що знижують ефективність ІАЗ: організаційні, правові, технічні, кадрові та методологічні. Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає ключовим системоутворюючим елементом ОРД ДПСУ, від якого безпосередньо залежить ефективність протидії актуальним злочинам. Підвищення результативності ІАЗ можливе лише за умови його комплексної модернізації – уніфікації та стандартизації процедур збору й аналізу даних, технічного оновлення інфраструктури, впровадження інноваційних інформаційних технологій, гармонізації нормативно-правової бази та системної підготовки висококваліфікованих кримінальних аналітиків.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, оперативно-розшукові підрозділи, кримінальний аналіз, Державна прикордонна служба, протидія злочинності.

Kireieva O.S. Selected aspects of information and analytical support for the operational and investigative units of the State Border Guard Service of Ukraine under the legal regime of martial law.

The article provides a comprehensive analysis of the challenges and prospects of information and analytical support (IAS) for the activities of operational and investigative units of the State Border Guard Service of Ukraine under martial law. Against the backdrop of contemporary threats – Russia's full-scale aggression, the intensification of sabotage and reconnaissance groups, the growing scale of

organized crime, as well as the illicit trafficking of weapons, narcotic substances, and migrants -the study underscores the objective need for a qualitative renewal of approaches to IAS organization. IAS is conceptualized as a system of interrelated measures aimed at collecting, verifying, processing, analytically interpreting, and synthesizing data to ensure the adoption of well-grounded managerial decisions in the field of combating crime at the state border.

Particular attention is devoted to criminal analysis, regarded as a core component of the IAS system. Its significance is substantiated as a methodological foundation for transforming data into strategically important knowledge, enabling the identification of hidden patterns, the development of offender profiles, and the design of preventive measures. The study highlights the practical value of criminal analysis in countering terrorism, illegal migration, smuggling, and other threats actualized by the legal regime of martial law. At the same time, the article identifies a set of factors that undermine the effectiveness of IAS: organizational, legal, technical, personnel, and methodological. IAS is characterized as a fundamental system-forming element of the operational and investigative activity of the State Border Guard Service of Ukraine, on which the effectiveness of countering contemporary crimes directly depends. Improving IAS performance is possible only through comprehensive modernization, including the unification and standardization of data collection and analysis procedures, the technical upgrading of infrastructure, the introduction of innovative information technologies, the harmonization of the regulatory framework, and the systematic training of highly qualified criminal analysts.

Key words: information and analytical support, operational and investigative units, criminal analysis, State Border Guard Service, crime prevention.

Постановка проблеми. Сучасні умови функціонування Державної прикордонної служби України визначаються високим рівнем загроз національній безпеці, обумовленим повномасштабною збройною агресією російської федерації, активізацією діяльності диверсійно-розвідувальних груп, організованих злочинних угруповань та транснаціональних кримінальних мереж. Особливу небезпеку становлять спроби незаконного переміщення через державний кордон зброї, боєприпасів, вибухових і радіоактивних речовин, наркотичних засобів, а також канали незаконної міграції, торгівлі людьми та ухилення від мобілізації. Результативність бойових дій, а також успіхи української армії у протистоянні з численнішим та краще озброєним ворогом вказує на беззаперечну перевагу сучасного підходу до збору, обробки та використання інформації, перед застарілими радянськими принципами управління армією, які до цього часу використовує агресор [1]. У цих умовах роль ІАЗ ОРД суттєво зростає, адже саме воно забезпечує своєчасність реагування на нові виклики та ефективність управлінських рішень.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах правового режиму воєнного стану ІАЗ перетворюється з допоміжного елементу управління на ключовий інструмент, від якого залежить результативність оперативно-розшукової протидії злочинам. Чітка організація збору, обробки, аналізу та обміну інформацією дозволяє не лише документувати протиправну діяльність, а й здійснювати її прогнозування, попередження і випереджальне блокування. Це, у свою чергу, безпосередньо впливає на стан охорони державного кордону та обороноздатність країни загалом.

Метою дослідження є висвітлення проблемних питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативно-розшукових підрозділів ДПСУ, які актуалізовані правовим режимом воєнного стану.

Стан опрацювання проблематика. Сучасні виклики у сфері прикордонної безпеки України, зумовлені як загостренням воєнно-політичної обстановки, так і активізацією організованої злочинності, нелегальної міграції та транскордонних загроз, вимагають від ДПСУ підвищення ефективності ОРД. Одним із ключових інструментів забезпечення результативності цієї діяльності є ІАЗ, яке виступає системоутворювальним елементом у структурі ОРД. У науковій та навчально-методичній літературі питання ІАЗ діяльності оперативно-розшукових підрозділів ДПСУ під час протидії злочинам, що набули особливої актуальності в умовах воєнного стану, розкривалися низкою дослідників у різних, але взаємопов'язаних напрямках. Важливий внесок у формування сучасного підходу до інформаційного забезпечення здійснив О.Б. Фаріон, який запропонував побудову інформаційної моделі оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДПСУ. У його роботах розкривається структура інформаційних потоків, рівні їх функціонування та практичне значення для виявлення правопорушень на державному кордоні. Ця концепція стала основою для більш прикладних досліджень у сфері кримінального аналізу. Розвиток зазначених підходів отримав у

працях А.С. Треуса та його співавторів Ю.В. Крутік, В.Г. Головацький та ін.). Вони наголошували на інтеграції методів кримінального аналізу в систему ІАЗ ДПСУ, акцентуючи на використанні ІІР-моделі (intelligence-led policing). Такий підхід дозволяє перетворювати зібрані дані на аналітичні продукти, що безпосередньо впливають на прийняття управлінських рішень у сфері протидії злочинності.

Проблеми організації оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану розглядав О. Мандзюк, який досліджував правові та процедурні особливості застосування оперативних підрозділів у період воєнних дій. Він показав, що специфіка правового режиму потребує адаптації існуючих форм і методів роботи, включаючи використання інформаційно-аналітичних засобів. Подібні ідеї продовжив Б.В. Троцький, котрий звернув увагу на проблеми ресурсного та технічного забезпечення кримінального аналізу під час воєнного стану, запропонувавши варіанти оптимізації методик в умовах обмежених можливостей. Загальні теоретико-методологічні основи інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД висвітлював Д.М. Цехан, який акцентував на принципах організації аналітичної діяльності у силових структурах та розглядав можливості удосконалення взаємодії між ними. Значний внесок у навчально-методичний напрям зробили О.С. Андрощук та колектив авторів Національної академії ДПСУ, які обґрунтовували необхідність інституційного розвитку системи інформаційного забезпечення та підготовки аналітичних кадрів. Праці О.С. Кіресової доповнюють науковий дискурс, зосереджуючись на практичному використанні інформаційних ресурсів (у т.ч. з відкритих джерел), підготовці кваліфікованих кримінальних аналітиків та виявленні організаційних і ресурсних проблем, що істотно впливають на ефективність ІАЗ ОРД ДПСУ, особливо в умовах воєнного стану.

Таким чином, у науковому дискурсі поступово сформувалася цілісна система знань, у якій кожен автор розкривав певний сегмент проблематики: від загальних моделей інформаційного забезпечення та розвитку кримінального аналізу. Усі ці напрацювання взаємопов'язані й відображають складний процес адаптації системи ІАЗ ОРД ДПСУ до сучасних викликів і загроз, що значною мірою зумовлені воєнним станом і обумовили необхідність окреслити основні проблемні питання у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-аналітичне забезпечення у структурі ОРД ДПСУ слід визначати як систему організаційних, правових, методичних і технологічних заходів, спрямованих на збирання, перевірку, аналіз, оцінювання та узагальнення відомостей, необхідних для виявлення, попередження, припинення та розслідування злочинів, а також для прийняття управлінських рішень в оперативно-службовій діяльності [2]. Його сутність полягає у перетворенні різноманітної інформації у знання, придатні для прогнозування та управління оперативною обстановкою на державному кордоні. Роль ІАЗ у структурі ОРД ДПСУ визначається тим, що воно: забезпечує повноту, достовірність і актуальність інформації, необхідної для прийняття управлінських і тактичних рішень; виступає основою для планування, прогнозування й моделювання оперативної обстановки; створює умови для виявлення об'єктів оперативного інтересу (осіб, груп, транспортних засобів, каналів протиправної діяльності); є важливим чинником підвищення ефективності взаємодії з іншими правоохоронними органами України та міжнародними партнерами; дозволяє здійснювати оцінку ризиків та розробку оптимальних варіантів реагування на загрози прикордонній безпеці. Фактично, ІАЗ виконує роль «нервової системи» оперативно-розшукової діяльності, яка наповнює практичну роботу якісними даними й аналітичними висновками.

У структурі ОРД ІАЗ займає центральне місце між етапами добування й використання інформації. Його можна відобразити як послідовність чотирьох взаємопов'язаних стадій: 1-ша: отримання інформації (з негласних джерел, оперативно-технічних засобів, баз даних, відкритих джерел, міжвідомчих каналів); 2-га: аналітична обробка (перевірка, класифікація, систематизація, зіставлення, оцінювання); 3-тя: формування висновків і прогнозів (ідентифікація зв'язків, визначення тенденцій, оцінка ризиків, прогнозування розвитку обстановки); 4-та стадія: використання результатів (організація й планування оперативно-розшукової діяльності, ухвалення управлінських рішень, проведення профілактичних і силових заходів). Функціональні завдання ІАЗ ОРД є дуже різноманітними і охоплюють різні сфери. Так, до основних завдань ІАЗ у структурі ОРД ДПСУ належать: формування та розвиток інформаційних ресурсів і банків даних [3]; впровадження сучасних методів кримінального аналізу; виявлення взаємозв'язків між подіями, особами й процесами; інформаційна підтримка спеціальних заходів і оперативних комбінацій; забезпечення ефективності міжвідомчої взаємодії (СБУ, НПУ, ДМС, митні органи, міжнародні інституції);

сприяння зниженню рівня ризиків і своєчасному попередженню загроз прикордонній безпеці, профілювання ризиків. Особливо це важливо в пунктах пропуску через державний кордон, коли прикордонники, здійснюючи оформлення та пропуск тисяч людей щодня, мають володіти методами профайлінгу, а також мати певні психолого-криміналістичні портрети осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності [4].

ІАЗ у структурі ОРД ДПСУ виконує стратегічну та тактичну функції одночасно: з одного боку, воно формує науково обґрунтовану основу для прогнозування й планування діяльності, а з іншого - безпосередньо підтримує практичні оперативні дії. Його роль полягає у трансформації потоків відомостей у цілісну й достовірну інформаційну картину, що забезпечує обґрунтованість рішень, своєчасність реагування та результативність протидії злочинності й загрозам на державному кордоні України. Отже, ІАЗ ОРП займає центральне місце у структурі ОРД ДПСУ і виступає невід'ємною складовою системи національної безпеки, що визначає ефективність діяльності прикордонного відомства в умовах воєнних загроз та глобальних викликів. Однак, кримінальний аналіз у сучасних умовах є не лише технологічним інструментом, а й методологією осмислення складних процесів у прикордонній сфері, що дозволяє перетворювати розрізнені відомості на стратегічно та тактично значущу інформацію [4].

Кримінальний аналіз у структурі ІАЗ – це системне дослідження інформації про події, процеси, осіб і явища, що має на меті: виявлення закономірностей злочинної діяльності; визначення потенційних ризиків; прогнозування розвитку оперативної обстановки; підготовку аналітичних висновків для ухвалення рішень керівництвом підрозділів ДПСУ. Його особливість полягає у поєднанні традиційних методів аналізу (логічних, статистичних, порівняльних) із використанням спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, IBM i2 Analyst's Notebook, Excel, Power BI та інші інструменти візуалізації даних). Це забезпечує швидкість і глибину обробки великих масивів інформації.

Розглянемо більш детально застосування кримінального аналізу у протидії правопорушенням у прикордонній сфері. У сфері боротьби з тероризмом кримінальний аналіз: дозволяє ідентифікувати потенційних учасників терористичних мереж, використовуючи дані про переміщення осіб, фінансові транзакції, контакти та комунікації; сприяє виявленню маршрутів транзиту зброї, вибухових речовин та осіб, причетних до терористичної діяльності; допомагає моделювати сценарії можливих атак чи диверсій на прикордонних об'єктах; забезпечує формування баз ризикових профілів пасажирів і транспортних засобів [5]. Таким чином, кримінальний аналіз стає важливим елементом превентивної протидії тероризму, дозволяючи випереджати дії правопорушників.

Одним із головних викликів для ДПСУ є незаконна міграція, яка має організований характер і часто пов'язана з діяльністю міжнародних злочинних угруповань. Кримінальний аналіз дозволяє: виявляти сталі канали нелегальної міграції та осіб-організаторів; аналізувати транспортні та фінансові потоки, пов'язані з переправленням мігрантів; встановлювати зв'язки між нелегальними мігрантами, місцевими посередниками та міжнародними злочинними структурами; формувати карти загроз і маршрути переміщення для прогнозування напрямів незаконної міграції. У такий спосіб кримінальний аналіз сприяє не лише реагуванню на вже виявлені факти, а й попередженню організованих злочинних схем переправлення мігрантів. Практичне значення кримінального аналізу для ОРД полягає у: формування обґрунтованих оперативно-розшукових версій; оцінки ефективності проведених заходів; оптимізації розподілу сил і засобів на найбільш загрозливих напрямках; підвищення якості міжвідомчої взаємодії (з СБУ, Національною поліцією, митними та міжнародними органами).

Таким чином, кримінальний аналіз виступає зв'язуючою ланкою між збором інформації та ухваленням управлінських рішень, що визначає ефективність усієї ОРД ДПСУ. Кримінальний аналіз у системі ІАЗ ОРП ДПСУ є одним із головних інструментів протидії сучасним викликам прикордонній безпеці [6]. Його важливість полягає у здатності: виявляти закономірності й тенденції злочинної діяльності; забезпечувати превентивний характер протидії тероризму та незаконній міграції; сприяти ефективному використанню ресурсів у боротьбі з іншими правопорушеннями у прикордонній сфері. Завдяки впровадженню кримінального аналізу ДПСУ отримує можливість не лише реагувати на вже скоєні правопорушення, а й діяти на випередження, формуючи сучасну систему управління ризиками у сфері прикордонної безпеки.

Аналіз обстановки на державному кордоні свідчить, що сучасна безпекова ситуація на державному кордоні України характеризується високим рівнем загроз – від збройної агресії та те-

рористичної діяльності до незаконної міграції, контрабанди та організованої злочинності [7]. З метою опрацювання рекомендацій щодо покращення ІАЗ ОРП ДПСУ під час протидії окремим злочинам, стану необхідно розглянути, які виникають проблеми та типові недоліки під час здійснення даної діяльності. Так, ефективність ІАЗ ОРП ДПСУ часто знижується через низку проблем і типових недоліків, які потребують системного усунення, а саме:

Організаційні проблеми. Фрагментарність системи збору інформації: часто оперативні підрозділи орієнтовані на власні завдання, що призводить до дублювання даних і втрати цілісності інформаційної картини. Недостатня уніфікація процедур: відсутність єдиного стандарту для збору, класифікації та обробки даних ускладнює їх подальше використання та інтеграцію.

Неналежна координація між підрозділами. Взаємодія між оперативними, аналітичними та технічними підрозділами ДПСУ, а також з іншими правоохоронними органами, не завжди налагоджена належним чином.

Правові та нормативні недоліки. Неповна гармонізація із законодавством ЄС. Система ІАЗ ДПСУ не в повному обсязі відповідає стандартам FRONTEX та практикам кримінального аналізу, що ускладнює міжнародний обмін даними. Правові обмеження у доступі до інформації. Часто аналітики мають обмежені повноваження для отримання відомостей від інших державних органів. Недостатнє нормативне врегулювання методик кримінального аналізу. Хоча інструменти аналізу активно впроваджуються, відсутність затверджених методичних документів знижує їх ефективність [8].

Технічні та технологічні проблеми. Низька інтегрованість баз даних. Інформація розосереджена у різних реєстрах, відсутня єдина платформа з доступом для оперативних підрозділів у режимі реального часу. Недостатня захищеність інформаційних систем. В умовах воєнного стану актуальною є проблема кіберзахисту та ризик несанкціонованого доступу до чутливих даних [9].

ІАЗ ОРД ДПСУ стикається з низкою організаційних, правових, технічних, кадрових та методологічних проблем, які знижують його ефективність [10]. Результативність ІАЗ ОРП ДПСУ безпосередньо залежить від рівня його організації керівним складом оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України. В умовах воєнного стану, коли особливої актуальності набуває протидія розвідувально-диверсійній діяльності противника, незаконному переміщенню через державний кордон зброї, боєприпасів, наркотичних засобів, засобів терору, а також виявленню колабораційної діяльності, належний рівень організації ІАЗ стає визначальним чинником забезпечення ефективності всієї системи ОРД [11].

Для організованого збору, вивчення й узагальнення даних оперативної обстановки, підготовки управлінських рішень і реалізації заходів ОРД необхідно завчасно створити систему ІАЗ, чітко визначивши її зміст, обсяг і характер отримуваної інформації, порядок її обліку, відповідальних виконавців та механізми координації з іншими правоохоронними органами і силами оборони держави.

Висновки. Ефективне ІАЗ є центральним елементом ОРД ДПСУ в умовах воєнного стану, адже воно визначає своєчасність реагування, обґрунтованість управлінських рішень та результативність протидії злочинності. Кримінальний аналіз забезпечує перетворення розрізнених даних на стратегічно значущу інформацію, що дозволяє не лише документувати протиправну діяльність, а й прогнозувати її розвиток та діяти на випередження. Подолання організаційних, правових, технічних і кадрових проблем у сфері ІАЗ є необхідною умовою підвищення ефективності прикордонної безпеки. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на розробці єдиних стандартів кримінального аналізу, удосконаленні нормативної бази з урахуванням стандартів ЄС і практик FRONTEX, впровадженні сучасних цифрових платформ для інтеграції баз даних та кіберзахисту, а також на створенні інноваційних методик профайлінгу й розвитку системної підготовки кадрів у сфері інформаційної аналітики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оверченко Ю.А. Вплив рівня інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності на ефективність антитерористичних заходів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 344–349.
2. Кіреєва О.С., Половников В.В., Фаріон О.Б. *Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу: словник*. Хмельницький : НАДПСУ, 2016. 68 с.

3. Басалик С.А., Кіреєва О.С., Махлай О.М. Використання баз даних в роботі кримінального аналітика. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 13 (27). С. 221–223.
4. Корольов В. Застосування профайлінгу на державному кордоні України. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/62.pdf> (дата звернення: 24.09.2025).
5. Основи кримінального аналізу: теорія та практика застосування в оперативних підрозділах Державної прикордонної служби України: навч. посіб. Кіреєва О.С., Крутік Ю.В., Махлай О.М., Треус А.С. / Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. 388 с.
6. Кіреєва О. С. Кримінальний аналіз як один з елементів у системі протидії терористичним загрозам. *Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. Сер.: Військові та технічні науки*. 2017. № 4. С. 143–157.
7. Кіреєва О., Мальчевський В. Методика формування інформаційного контенту із використанням автоматизованих інформаційно-аналітичних систем та інформаційних ресурсів підрозділами кримінального аналізу. *Збірник наукових праць Національної академії ДПС України*. 2021. № 1. С. 153–175.
8. Басалик С.А., Білецький В. О. Проблемні питання оперативно-розшукового забезпечення діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 424–426.
9. Кіреєва О.С. Використання кримінальними аналітиками інноваційних технологій для виявлення проявів колабораційної діяльності. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право»)*. 2024. № 3 (3). С. 46–58.
10. Басалик С.А., Туз О.С., Тищук В.В. Генезис інструментів OSINT та окремі аспекти їх використання у правоохоронній діяльності. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 9. С. 1–16.
11. Волинець П.П., Кіреєва О.С. Окремі тенденції розвитку взаємодії оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України та інших правоохоронних органів. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 25 лист. 2021 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 63-64.